

Prioritering maatschappelijke vraagstukken

Veldwerkverantwoording

Een enquête uitgevoerd in opdracht van het Sociaal en Cultureel Planbureau

Dieter Verhue

november 2012

Inhoud

	Inleiding	1
1	De voorbereidingen	2
1.1	Steekproef	2
1.2	Vragenlijstconstructie en programmering	2
2	De uitvoering van het veldwerk	5
2.1	Benaderingswijze	5
2.2	Verloop van het veldwerk	5
2.3	Respons en weging	5
3	De verwerking en het databestand	8

Inleiding

Ten behoeve van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) heeft Veldkamp een enquête uitgevoerd naar de prioritering van maatschappelijke vraagstukken door burgers van 18 jaar en ouder. Dit onderzoek is een vervolg op het in februari 2012 uitgevoerde onderzoek naar dit onderwerp.

Veldkamp heeft hierbij de volgende werkzaamheden uitgevoerd:

- advisering over de vragenlijst en programmeren;
- steekproeftrekking;
- uitvoering van het veldwerk;
- verwerking van de gegevens en oplevering van een databestand.

In dit rapport beschrijven we de door ons gevolgde werkwijze. We gaan hierbij achtereenvolgens in op de voorbereidingen, de uitvoering van het veldwerk en de verwerking en weging van het databestand.

1 De voorbereidingen

1.1 Steekproef

Voor de gegevensverzameling is gebruik gemaakt van de steekproefbron TNS NIPObase. Dit is een database van huishoudens die zich bereid hebben verklaard met enige regelmaat aan enquêtes van Veldkamp en TNS NIPO deel te nemen. Deze steekproefbron bevat circa 200.000 personen. Het invullen van de vragenlijsten vindt plaats op internet. Er zijn dus geen personen zonder internetaansluiting in de database vertegenwoordigd. De werving voor het panel geschiedt grotendeels via traditionele onderzoeksinstrumenten. Bij de diverse mondelinge en telefonische omnibussen van Veldkamp en TNS NIPO wordt de bereidheid voor deelname aan het panel getoetst. Bij al deze onderzoeken is sprake van random sampling: iedere groep uit de samenleving heeft in principe een even grote kans om in de steekproef te komen. Het is niet mogelijk voor ondervraagden om zichzelf bij TNS NIPObase aan te melden.

De dataverzameling van het onderzoek is verlopen via een computergestuurde zelfinvulvragenlijst (Computer Assisted Web Interviewing, vanaf hier te noemen: CAWI). Er is een steekproef getrokken van bruto N=2.000 personen waarbij is gestreefd naar representativiteit op de kenmerken sekse, leeftijd, voltooide opleiding, grootte huishouden en regio. Voor de steekproef-trekking is gebruik gemaakt van normcijfers die zijn ontleend aan de Gouden Standaard. De steekproef bestond uit personen van 18 jaar en ouder.

1.2 Vragenlijstconstructie en programmering

In het onderzoek zijn 64 maatschappelijke vraagstukken voorgelegd die ook in eerder onderzoek zijn gebruikt. Deze methode is door Veldkamp in samenwerking met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ontwikkeld en waarmee van een groot aantal specifieke vraagstukken de prioriteit in kaart kan worden gebracht. De ontwikkeling van dit instrument is gestart in 2003. Hierbij zijn de volgende stappen doorlopen:

1. vaststellen van de vraagstukken op de agenda;
2. de vraagstukken bevraagbaar maken;
3. de vraagstukken laten prioriteren.

Stap 1: vaststellen van de vraagstukken op de agenda

Er is gestreefd naar vertegenwoordiging van alle maatschappelijke onderwerpen in de prioriteitenlijst. Het kan hierbij gaan om vraagstukken die in Nederland spelen, maar ook om vraagstukken die elders op de wereld spelen. Tevens zijn er vraagstukken opgenomen die op dit moment spelen en vraagstukken die op de langere termijn relevant zijn.

De lijst is het resultaat van een uitgebreid selectieproces, waarbij zowel gebruik is gemaakt van deskresearch (bijv. verkiezingsprogramma's), gesprekken met experts als antwoorden van respondenten op open vragen ("Wat is volgens u het belangrijkste probleem dat moet worden opgelost?"). Er zijn dus zowel vanuit een bottom-up als een top-down perspectief onderwerpen geselecteerd.

We merken op dat het lastig is een volledig objectieve selectie van onderwerpen te maken. Hoezeer we dit ook proberen te voorkomen, er is altijd een zekere mate van subjectiviteit in de mate waarin onderwerpen worden uitgesplitst of deelonderwerpen worden samengenomen.

Stap 2: De vraagstukken bevraagbaar maken

De vraagstukken die in stap 1 zijn geïnventariseerd, zijn vervolgens zodanig geformuleerd dat ze door de ondervraagden tegen elkaar afgewogen kunnen worden. Er is aandacht besteed aan de mate waarin de onderwerpen specifiek en concreet zijn, voor wie ze spelen of wanneer ze spelen. Daarnaast is ernaar gestreefd de onderwerpen op hetzelfde aggregatieniveau aan te bieden (dus niet de armoede in de derde wereld vergelijken met de gezondheidszorg in de hele wereld) en dat het ene onderwerp niet een deel is van een ander onderwerp (bijvoorbeeld "broeikaseffect" en "milieu").

Ook de context waarin we de ondervraagden prioriteiten laten stellen is belangrijk. Hierbij is gekozen voor de vraagformulering "Welke van de volgende maatschappelijke vraagstukken is volgens u het allerbelangrijkste probleem dat moet worden opgelost?" Er is dus geen actor aan het vraagstuk verbonden (zoals bij "welk probleem zou de Nederlandse regering als eerste moeten aanpakken").

Voor ieder vraagstuk is een toelichting geformuleerd die voorafgaand aan het prioriteren van de vraagstukken wordt getoond. Het doel hiervan is om het vraagstuk concreter te maken en te laten zien welke onderwerpen allemaal onder dit vraagstuk vallen.

Stap 3: het laten prioriteren van de vraagstukken

Op basis van stap 1 en 2 is een lijst met maatschappelijke vraagstukken samengesteld. De meting wordt daarbij meer valide wanneer we een relatief groot aantal opties voorleggen. De kans dat we onderwerpen niet voorleggen die voor de ondervraagden wel belangrijk zijn, wordt dan immers kleiner. Maar we willen de belasting van de respondenten ook zoveel mogelijk beperken. Dit dilemma wordt opgelost door elke respondent een subset uit de totale lijst van vraagstukken te laten rangordenen. Uit experimenten die in samenwerking met het PBL zijn uitgevoerd, blijkt dat wanneer elke respondent een random subset van vraagstukken rangordent, de resulterende prioritering van alle vraagstukken over alle respondenten heen vrijwel identiek is aan de prioritering wanneer we iedereen alle vraagstukken laten rangordenen. Kortom: we hoeven niet alle vraagstukken door iedereen te laten rangordenen om tot een betrouwbare en vali-

de rangordening van alle vraagstukken te komen. De huidige lijst bestaat thans uit 64 maatschappelijke vraagstukken. De deelnemers hebben elk aselekt 10 van de 64 vraagstukken voorgelegd gekregen, met de vraag deze te rangordenen op hun belang.

De opzet van de huidige meting is vrijwel identiek aan de opzet van de eerdere metingen in 2012, 2011 en 2010, waardoor het mogelijk is vergelijkingen in de tijd te maken.

- De steekproefsamenstelling was in de drie metingen gelijk: respondenten van 18 jaar en ouder, afkomstig uit het TNSNIPObase panel. De steekproeven waren zoveel mogelijk representatief naar sekse, leeftijd, voltooide opleiding, regio, grootte huishouden en stemgedrag.
- De vragenlijst bestond uit exact dezelfde set van 64 vraagstukken.
- In de metingen van 2010, 2011 en 2012 zijn 10 vraagstukken voorgelegd.

In de vragenlijst die in deze meting is gebruikt zijn, na de prioritering van de 10 vraagstukken, nog drie vragen aan de respondenten voorgelegd.

De vragenlijst is geprogrammeerd en door medewerkers van Veldkamp en het SCP getest. Vervolgens is de vragenlijst online afgenomen bij de respondenten.

2 De uitvoering van het veldwerk

2.1 Benaderingswijze

De ondervraagden ontvingen per e-mail een uitnodiging voor deelname aan het onderzoek. Het onderzoek werd hierbij aangekondigd als een onderzoek naar maatschappelijke vraagstukken.

2.2 Verloop van het veldwerk

Het veldwerk heeft plaatsgevonden van 17 tot en met 28 oktober 2012. De gemiddelde invulduur bedroeg 6,4 minuten.

2.3 Respons en weging

Van de N=2.000 benaderden hebben N=1.526 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld, waarmee de respons uitkomt op 76%. Dit is een redelijk hoog responspercentage bij deze vragenlijstduur en looptijd.

Om een beeld te krijgen van de samenstelling van de non-respons is een vergelijking gemaakt tussen de respons en de non-respons van het onderzoek. In de volgende tabel zijn de resultaten hiervan weergegeven.

1 | De respons en non-respons (horizontaal gepercenteerd)

	bruto steekproef		respons		non-respons	
	abs.		abs.	%	abs.	%
<i>seks</i>						
▪ man	953		748	78	205	22
▪ vrouw	1.047		778	74	269	26
<i>leeftijd</i>						
▪ 18-34	518		349	67	169	33
▪ 35-44	367		253	69	114	31
▪ 45-54	375		286	76	89	24
▪ 55-64	344		290	84	54	16
▪ 65 jaar en ouder	396		348	88	48	12
<i>opleiding (voltooid)</i>						
▪ lager (t/m mavo)	543		431	79	112	21
▪ middelbaar (mbo t/m vwo)	802		594	74	208	26
▪ hoger (hbo+)	655		501	76	154	24
<i>grootte huishouden</i>						
▪ 1 persoon	419		339	81	80	19
▪ 2 personen	740		597	81	143	19
▪ 3 personen	319		235	74	84	26
▪ 4 personen	357		239	67	118	33
▪ 5 of meer personen	165		116	70	49	30
<i>regio</i>						
▪ grote steden	329		248	75	81	25
▪ rest west	569		426	75	143	25
▪ noord	199		155	78	44	22
▪ oost	423		320	76	103	24
▪ zuid	480		377	79	103	21
totaal	2.000		1.526	76	474	24

Uit het overzicht blijkt dat de respons met name gekoppeld is aan leeftijd en huishoudgrootte..

De samenstelling van de respons wijkt licht af van de samenstelling van de populatie. Dit is door middel van herweging gecorrigeerd. Normcijfers zijn ontleend aan de Gouden Standaard 2012. Een overzicht van de steekproefopbouw voor en na weging is in tabel 2 opgenomen.

2 | Netto steekproefkenmerken voor en na weging (vertikaal gepercentageerd)

	normcijfers %	totaal ongewogen		totaal herwogen	
		abs.	%	abs.	%
<i>seks</i>					
▪ man	49	748	49	748	49
▪ vrouw	51	778	51	778	51
<i>leeftijd</i>					
▪ 18-34	26	349	23	396	26
▪ 35-44	19	253	17	289	19
▪ 45-54	19	286	19	290	19
▪ 55-64	17	290	19	260	17
▪ 65 jaar en ouder	19	348	23	291	19
<i>opleiding (voltooid)</i>					
▪ lager (t/m mavo)	27	431	28	411	27
▪ middelbaar (mbo t/m vwo)	40	594	39	610	40
▪ hoger (hbo+)	33	501	33	505	33
<i>grootte huishouden</i>					
▪ 1 persoon	21	339	22	320	21
▪ 2 personen	37	597	39	565	37
▪ 3 personen	16	235	15	244	16
▪ 4 personen	18	239	16	275	18
▪ 5 of meer personen	8	116	8	122	8
<i>regio</i>					
▪ grote steden	17	248	16	259	17
▪ rest west	28	426	28	427	28
▪ noord	10	155	10	153	10
▪ oost	21	320	21	321	21
▪ zuid	24	377	25	367	24
totaal	100	1.526	100	1.526	100

De verschillen tussen de ongewogen steekproef en de normcijfers zijn beperkt, zodat slechts kleine weegfactoren nodig waren:

- 50% van de ondervraagden heeft een weegfactor <1;
- 50% heeft een weegfactor tussen 1,0 en 1,3;

De hoogste weegfactor bedraagt 1,3. De weegefficiëntie bedraagt 98%. Door deze weegfactoren is de kans klein dat als gevolg van de weging vertekeningen in de resultaten optreden.

Omdat de steekproef bestaat uit personen met internet, terwijl de doelgroep van het onderzoek uit de gehele populatie van 18 jaar en ouder bestaat, treedt er zogenaamde 'onderdekking' op: personen zonder internetaansluiting zijn in de steekproef niet vertegenwoordigd. Hoewel de gegevens zijn herwogen naar de achtergrondkenmerken van de gehele populatie, kunnen er als gevolg van deze onderdekking alsnog afwijkingen optreden. Hiervoor is in dit onderzoek niet gecorrigeerd. De steekproef is dientengevolge niet representatief voor de gehele Nederlandse bevolking. We merken hierbij wel op dat de mate van onderdekking beperkt is: volgens het CBS had in 2011 94% van de Nederlandse bevolking toegang tot internet.

3 De verwerking en het databestand

De data zoals voortkomende uit de geprogrammeerde vragenlijsten zijn omgezet in een SPSS-bestand. Bij het aanmaken van het bestand is gecontroleerd op waardebreuk en interne consistentie. Waarnemingen met te veel ontbrekende informatie zijn uit het bestand verwijderd.

Het databestand van de huidige meting is gekoppeld aan de bestanden van de drie eerdere metingen. De verwerking en de weging van de metingen in 2011 en 2010 heeft op precies dezelfde wijze plaatsgevonden. In 2007 bleek het niet nodig het databestand te wegen, de overige verwerking heeft wel op dezelfde wijze plaatsgevonden.

In 2007 zijn 21 vraagstukken voorgelegd ter prioritering, terwijl in 2010, 2011 en 2012 tien vraagstukken aan de respondenten zijn voorgelegd. Het is dus niet mogelijk om de prioriteringscijfers van de vier metingen te totaliseren. De gemiddelde scores zijn niet vergelijkbaar zijn, maar de rangorde (belang) wel.